

DOĞA KORUMANIN TARİHÇESİ ve TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER

The History of Nature Conservation and Developments of Nature
Conservation in Turkey

**Muzaffer YÜCEL
Deniz BABUŞ**

**Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı
Bölümü**

Çukurova University, The Faculty of Agriculture, Landscape
Architecture Department

01330 Balcalı, ADANA

DOĞU AKDENİZ ORMANCILIK ARAŞTIRMA MÜDÜRLÜĞÜ

DOA DERGİSİ (Journal of DOA)

Sayı: 11 Sayfa: 151 - 175 Yıl: 2005

KISA ÖZET

Doğal kaynakların insanlar tarafından hiç tükenmeyecekmiş gibi aşırı ve yanlış kullanımı sonucu var olan doğal denge bozularak insan yaşamını tehdit etmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak 1960'lı yıllarda başlayan çevre bilincinin gelişimiyle günümüz anlamında doğa koruma konusu tüm Dünya'da önem kazanmıştır.

Dünya'da artan doğa koruma bilincine paralel olarak ülkemiz de sahip olduğu zengin flora ve fauna çeşitliliği ile tehlike altındaki türleri korumak için yasal önlemler geliştirmeye başlamıştır.

Bu çalışmada, bir taraftan doğa korumanın Dünya'daki tarihçesi irdelenirken, diğer taraftan da Türkiye'deki doğa koruma ile ilgili gelişmeler incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Doğal kaynaklar, Doğa koruma, Doğal denge

ABSTRACT

Excessive use of natural resources by human being supposing that it never exhausted have caused disturbance of natural balance and threaten the human life. As a result of this, contemporary understanding nature conservation has become important all around the World since 1960s when environmental awareness has started.

In parallel to nature conservation awareness in the World, Turkey has also started to put into force laws and regulations in order to protect certain endangered species and its rich diversity of flora and fauna.

In this study, both the history of nature conservation in the World and the legislation developments of nature conservation in Turkey have been investigated.

Key words: Natural resources, Nature conservation, Natural balance

1. GİRİŞ

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren gelişen teknolojiye paralel olarak sanayileşme, nüfus artışı, kentleşme, değişik kirlilik türleri, orman yangınları, tarla açmalar, aşırı otlatmalar, sulak alanların kurutulması, tarımda kullanılan mücadele ilaçları ile oluşan kirlenmeler, kaynakların aşırı ve bilinçsiz kullanımı gibi insan etkileri sonucunda doğal kaynaklar üzerindeki baskılar artmıştır. Özellikle geçtiğimiz ve içinde bulunduğumuz yüzyılda, modern teknoloji insanlara doğadan sınırsız yararlanma olanağı sağlamıştır.

Doğaya yapılan müdahaleler ve baskılar sonucu doğal faktörler üzerindeki önemli değişiklikler günümüzde insan hayatını tehdit eder duruma gelmiştir. Doğadaki bu olumsuz etkiler ve sonuçları, modern teknoloji ile önlenemediği gibi, kısa zamanda doğanın kendi kendini yenilemesi (regenerasyonu) ile de eski haline dönüşmemektedir. Böylece bütün doğal faktörlerin bir araya gelerek oluşturduğu “**doğal denge**” yanlış ve aşırı kullanımlar nedeniyle zarar görmekte, dolayısıyla başta insanlar olmak üzere bütün canlıların yaşam ortamlarını, yani ekosistemleri olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu olumsuz gelişmeler sonucunda sürdürülebilir kalkınma anlayışında, sürekli kullanma-koruma ilkesine bağlı kalarak, doğal faktörlerin insanlar tarafından bu yükü kendi kendine kaldıracabileceği kadar kullanılmasını sağlamak ve gerekli önlemleri almak amacını taşıyan günümüz anlamında sistemli doğa koruma bilinci, Dünya genelinde 1960’lı ve 1970’li yıllarda oluşmaya başlamıştır.

YÜCEL (2005) **doğa koruma** terimini, “insan sağlığı ve yaşamın garantisi için, doğada yaşayan bitki ve hayvan türlerinin varlığı, onların yetişme ve yaşam ortamları ile belirli kriterler ışığında korumaya değer bulunan doğa parçalarını ve doğal elamanları korumak” şeklinde tanımlamaktadır. Doğa koruma bitki ve hayvan populasyonlarının devamlılığı, türlerin zenginliği ile doğal ya da doğala yakın ekosistemlerin korunmasına katkıda bulunmakta ve koruduğu elemanlarla da hem genetik zenginliğin korunmasına ve geliştirilmesine, hem de bilimsel çalışmaların gelişmesine yardımcı olmaktadır.

2. DÜNYA'DA DOĞA KORUMANIN TARİHÇESİ

İçinde bulunduğumuz yüzyılda doğa koruma bütün toplumların ortak sorunu olması yanında, hükümetlerin de ortak politikası haline gelmiştir. Bununla beraber, dünyada doğal kaynakların sorumsuzca kullanımı ve doğal faktörlerin tahribi yeni olmadığı gibi, doğayı korumak için alınan önlemler de yeni değildir. Doğa koruma bilinci Dünya genelinde oluşmadan önce de, bugünkü anlamda ve doğa koruma adı altında olmasa bile bazı çalışmalar yapılmıştır. Örneğin, bundan 2000 yıl önce Roma'da meyve ağaçlarının korunması için önlemler alınmıştır. 1343 yılında Dortmund'da (Almanya) tarım alanları ve otlakların ağaçlandırılması belirli yasalara bağlanmıştır. 1250 yılında İngiltere'de kartal, doğan, atmaca ve balıkçıl kuşlarının korunması istenmiştir (ANT ve STIPPROWEIT, 1985). “Bir alanın sahip olduğu peyzaj güzelliği, florası, faunası ve halkın belirli bir süre için de olsa yararlanması amacıyla koruma altına alınma fikri Hollanda'da doğmuştur. 1576 yılında Orange Prensi ve Lahey Valisi, Lahey Ormanı'nın (Haagse Bos) değiştirilmeden korunması konusunda anlaşmışlardır” (DE MELO MANGANINI 1982'den ORTAÇEŞME ve Ark, 1998).

Ancak yasal önlemlerin alınması, yasalar çerçevesinde sistemli doğa koruma çalışmalarının yapılması ve koruma alanlarının ayrılması, bu konuda bilimsel çalışmaların yapılarak, uluslararası kuruluşların ortaya çıkması 19. ve 20. yüzyıla rastlamaktadır.

Değişik koruma statüleri içerisinde doğa korumada önemli yeri olan Milli Parklar ve Doğa Koruma Alanları ile ilgili uluslararası düzeydeki tarihsel gelişmeler ALTAN (1971), BİBELRIETHER ve STRUNZ (1980), GÜLEZ (1989), HENKE (1990) ve KNAPP'dan (2000) alınan bilgilere göre 4 döneme ayrılarak aşağıdaki gibi irdelenmiştir.

2.1. Başlangıç Dönemi (19. yüzyılın sonu - 1945)

Bu dönem, daha önce herkesin kullanımına açık park anlayışından, 19. yüzyılın sonlarına doğru doğal kaynakların korunmasına yönelik milli park anlayışının ortaya çıkması ile başlamıştır.

Bugünkü koruma statüleri içerisinde türleri korumanın dışında alansal korumanın temeli "**Milli Park**"lar sayılabilir. 1870'li yıllarda 40 milyon insanın yaşadığı Amerika Birleşik Devletleri Yellowstone yöresinde avcılıkla geçinen bir grup insan, bölgenin hayvan ve bitki varlığının korunması ve doğal güzelliğinin gelecek nesile bırakılması çalışmalarını başlatmışlardır. Daha sonra Amerikan Kongresi 1872 yılında Dünya'da ilk olarak 8 670 km² büyüklüğündeki "**Yellowstone Milli Parkı**"nı ilan etmiştir. Bunu takip eden ikinci ve üçüncü milli parklar ise bundan 17 yıl sonra ilan edilmişlerdir.

Bu arada "Milli Park" fikri de bütün Dünya'da yayılmaya başlamıştır. Amerika'daki milli parkları Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve Meksika ülkelerindeki parklar izlemiştir. Avustralya'nın ilk milli parkı 1879 yılında kurulan Royal Milli Parkı'dır. Kanada 1885 yılında Banff, Yeni Zelanda 1897 yılında Tongariro ve Meksika 1898 yılında El Chico Milli Park'larını ilan etmişlerdir.

Avrupa'da ilk milli park Amerika'dan 37 yıl sonra daha çok bilimsel çalışma amaçlı olarak 1909 yılında İsveç'de, ikincisi de 1914 yılında İsviçre'de ilan edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na kadar 11 tanesi Avrupa'da olmak üzere, dünyada yaklaşık 40 milli park ilan edilmiştir. Bu sayı İkinci Dünya Savaşı'na kadar Avrupa'da 31'e, Dünya'da 300'e ulaşmıştır.

Amerika'daki milli park anlayışı büyük doğal alanların ziyaretçilere kapalı olarak korunması fikrini taşıırken, Avrupa'daki milli parklar "İnsan-Doğa" ilişkisini ön plana alarak, bilim ve araştırmaların yapılmasının yanında, ziyaretçilerin de doğaya zarar vermeden turistik amaçlı kullanmalarına izin vermiştir.

Doğa Anıtlarının korumaya alınması yönündeki ilk çalışmalar da yine ABD'de gerçekleşmiştir. 1906 yılında Kongrenin onayladığı "Antiquities Act" ile tarihi değeri olan eserlerin de korunması istenmiştir. İlk olarak da 300 m boyundaki volkan kayaları korunmuştur. 1916 yılında ABD 16 adet milli park ile 21 doğa anıtını koruma altına almıştır. Bu sayı 1957 yılına kadar 28 milli park ve 86 doğa anıtına ulaşmıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru birçok ülkede doğa koruma ile ilgili gönüllü kuruluşlar oluşturulmuştur. Bunların başında da dernekler gelmektedir.

Ancak uluslararası ilk girişimi 1910 yılında Graz'da 8. Uluslararası Zooloji Kongresinde İsveçli doğa bilimcisi Paul Sarasin yapmıştır. Sarasin kongreye sunduğu dilekçesinde, bir "**Uluslararası Doğa Koruma Komisyonu**" kurulmasını istemiştir. Fakat komisyon o dönemde kurulamamıştır. Bundan sonra 1913 yılında Bern'de 13 ülkenin katıldığı ilk "Uluslararası Doğa Koruma Konferansı" yapılmış ve bu konferansta ilk defa "Uluslararası Doğa Koruma Komisyonu" oluşturmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sıralarında uluslararası çalışmalarda bir duraklama gözlenmiştir. Savaştan sonraki ilk, fakat uluslararası düzeyde ikinci "**Uluslararası Doğa Koruma Kongresi**" 1923 yılında Paris'te yapılabilmektedir. 1930'lu yıllar daha çok bitki ve hayvan türlerinin korunmasına yönelik çalışmalarla geçmiştir. 1933 yılında "Afrika'nın Bitki ve Hayvan Varlığının Yerinde Korunması Uluslararası Londra Sözleşmesi" imzalanmıştır. Bu sözleşme, nesli tehlike altındaki veya nadir türlerin korunduğu ve bir kıtanın tümünü kapsayan ilk sözleşmedir.

2.2. Kurumsallaşma Dönemi (1945-1970)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İsviçre Doğa Koruma Birliği değişik ülkelerden 16 doğa korumacı ile 1913 yılından sonraki gelişmeleri devam ettirmek istemiş, fakat başarılı olamamıştır. Ancak 1948 yılında Birleşmiş Milletlerin bir organı olan UNESCO'nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu-United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) girişimi ile milli parklar ve doğa koruma hareketinin uluslararası düzeyde gelişmesi ve tartışılması amacıyla "**Uluslararası Doğa Koruma Birliği**" (International Union for the Protection of Nature) -IUPN- Fransa'nın Fontainebleau kentinde kurulmuştur.

Birleşmiş Milletler çatısı altında gelişen Birliğin adı, 1958 yılında Atina'daki 6. Genel Kurul toplantısında "Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliği" (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) -IUCN- olarak değiştirilmiştir. 1990 yılında da IUCN kısaltması aynen kalmak koşuluyla yeni adı "**Dünya Koruma Birliği**" (The World Conservation Union) olmuştur.

1948 yılında dünyanın ilk uluslar arası doğa koruma organizasyonu olarak kurulan IUCN, kendi hedefini şöyle tanımlamaktadır: “doğanın çeşitliliğini ve bütünlüğünü korumak, doğal kaynakların eşit ve ekolojik sürdürülebilir kullanımını sağlamak için, dünya düzeyindeki tüm toplumları etkilemek, cesaretlendirmek ve desteklemek” (NAGEL,2003).

Birliğe 140’den fazla ülkeden, yaklaşık 980 ülkesel organizasyon veya gönüllü kuruluşlardan üye bulunmaktadır. IUCN’nin önemli aktiviteleri;

- Doğa koruma için bilimsel temelleri hazırlamak,
- Uluslararası lobi faaliyetleri, örneğin uluslararası sözleşmelerin taslaklarını hazırlamak veya stratejiler geliştirmek,
- Hükümetler ve gönüllü kuruluşlar için danışmanlık yapmaktır.

IUCN, bu aktivitelerini Birleşmiş Milletlerin FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü -Food and Agriculture Organization of the United Nations), UNESCO gibi diğer organizasyonları ile birlikte yaparken kendisi de aşağıda belirtilen 6 değişik komisyondan oluşmuştur.

- Eğitim ve İletişim Komisyonu (CEC)
- Ekosistem Yönetimi Komisyonu (CEM)
- Çevre, Ekonomi ve Sosyal Politika Komisyonu (CEESP)
- Çevre Mevzuatı Komisyonu (CEL)
- Türlerin Yaşaması Komisyonu (SSC)
- Korunan Alanlar Dünya Komisyonu (WCPA)

IUCN bu yapısı ve programı ile hem geniş alanlara ulaşmak istemekte, hem de doğa koruma ve sürdürülebilir gelişmeyi desteklemektedir. Komisyonlarda dünyanın değişik ülkelerinden uzmanlar (çoğunluğu fahri olarak) çalışmakta ve IUCN’nin politikalarını oluşturmaktadır.

IUCN, her 10 yılda bir tekrarlanan ilk “**Dünya Milli Parklar Konferansı**”nı 30 Haziran-7 Temmuz 1962 tarihleri arasında Seattle /Washington’da düzenlemiştir. Konferansta doğal alanlarla ilgili beş önemli terimin tanımlanması yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda üzerinde önemle durulan bu tanımlar;

1. Milli Parklar,
2. Milli Koruma Alanları,
3. Doğa Anıtları,
4. Yaban Hayatı Mutlak Koruma Alanları ve
5. Göçmen Kuşların bulunduğu alanlardır.

Ayrıca konferansta, özellikle Dünya’da milli park hareketlerinin gelişmesi için çalışmaların yapılması da amaçlanmış ve Dünya’daki milli park sayısındaki gelişmelerin de araştırılması istenmiştir. İlerleyen yıllarda yapılan araştırmalar sonucu Dünya’da 1914 yılında 40 adet, 1939 yılında 300 adet, 1971 yılında yaklaşık 1 200 ve 2003 yılı itibariyle de Dünya’da 8 800 adet milli park olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo: 1- Çeşitli Ülkelerdeki Milli Parkların Sayısı, Toplam Alanları, Ülke Yüzölçümüne Oranları (EARTH TRENDS, 2004).

Table : 1- Number of National Parks, Total Areas, Ratio to Total Land of Country in Some Countries.

Ülke Adı	Milli Park Sayısı (adet)	Milli Parkların Toplam Alanı (ha)	Milli Parkların Ülke Yüzölçümüne Oranı (%)
ABD	805	54 317 500	15.5
Avustralya	2 295	43 695 300	7.5
Azerbaycan	12	74 300	4.6
Brezilya	312	20 972 600	18.0
Bulgaristan	54	75 100	10.1
Çin	54	44 939 300	7.8
Kanada	1 816	45 636 200	6.3
Yunanistan	13	79 200	3.2
İran	16	1 619 800	6.5
İspanya	34	160 400	9.2
Japonya	53	637 800	14.0
Pakistan	5	714 500	9.2
Rusya	108	25 203 200	7.6
Türkiye	33	686 486	0.8
Dünya	8 800	438 448 000	10.8

IUCN'den başka uluslararası alanda doğa koruma konusunda önemli çalışmalar yapan "Uluslararası Kuşları Koruma Komitesi" (ICBP) 1922 yılında Londra'da, "Uluslararası Su Kuşlarını Araştırma Bürosu" (IWRB) 1947 yılında yine Londra'da, "Dünya Yaban Hayatı Fonu" (WWF) 1961 yılında, "Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Avrupa Komitesi" (CDSN) 1967 yılında kurulmuşlardır.

Kurumsallaşma dönemi, daha çok uzmanların faaliyetlerinin ön plana çıktığı dönemdir. Bitki ve hayvan türlerindeki azalmayı gören uzmanlar 1966 yılında Kırmızı Kitabı (Red Data Book) yayınlamışlardır.

2.3. İstikrar Dönemi (1970-1990)

1970'li yıllarda kamuoyunda çevre bilincinin gelişmeye başlamasıyla birlikte doğal kaynakların korunması ve doğa koruma konusunda uluslararası çalışmalar önem kazanmıştır. Bu dönemin başlangıcında 1970 yılında UNESCO'nun 16. Genel Kurulunda “**İnsan ve Biyosfer**” (MAB) Programı kabul edilmiştir.

Bu dönemde bazı önemli belgeler çevre bilincinin gelişmesinde mihenk taşı görevini yapmışlardır. Örneğin;

- 1972 yılında yayınlanan Roma Kulübünün “**Büyümenin Sınırları**” isimli yapıtı,
- 1980 yılında yayınlanan ABD Başkanlığının “**Global 2000**” isimli çalışması,
- 1987 yılında yayınlanan “**Ortak Geleceğimiz**” isimli Brundland Raporu.

Ayrıca bu dönemde 1972 yılında İsveç'in başkenti Stockholm'de “**Birinci Dünya Çevre Konferansı**” yapılmıştır. Yine 1972 yılında ABD'de Grand Teton Milli Parkı'nda gerçekleştirilen “**2. Dünya Milli Parklar Konferansı**”nda Yellowstone Milli Parkı'nın 100. yıldönümü kutlanmış ve IUCN tarafından geliştirilen ve bir çok dünya ülkesinin uygulamaya koyduğu 10 koruma kategorisi (Bilimsel Rezervler, Milli Parklar, Doğa Anıtları, Doğa Koruma Rezervleri, Peyzaj Koruma Alanları, Kaynak Rezervleri, Antropolojik Rezervler, Çok Yönlü Kullanım Alanları, Biyosfer Rezervleri ve Dünya Miras Alanları) belirlenmiştir.

1982 yılında Bali'de (Endonezya) gerçekleştirilen “**3. Dünya Milli Parklar Konferansı**”nda toplumların kalkınmasında korunan alanların rolü tartışılmıştır. Ayrıca, ülkelerden doğa koruma ile ilgili yaptıkları çalışmalarda ülke alanlarının %4'üne kadar bir kısmın koruma bölgesi olarak ilan etmeleri ve korumaları istenmiştir.

Bu dönemde çevre koruma, doğayı korumadan daha çok gündeme gelmiştir. Ancak, aşağıda bazı örnekleri verildiği gibi, birçok uluslararası sözleşme de yine bu dönemde yürürlüğe girmiştir.

- “Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öne Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme” (Ramsar Sözleşmesi 1971),

- “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (1972),
- “Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES-Washington Sözleşmesi 1973),
- Göç Eden Yabani Hayvan Türlerinin Korunmasına Dair Sözleşme (Bonn Sözleşmesi 1979).

Bölgesel olarak da;

- Akdeniz’in Korunmasına Dair Barselona Sözleşmesi (1976),
- Karadeniz’in Korunmasına Dair Bükreş Sözleşmesi (1992),
- Yüksek Dağ Bölgelerinin Korunmasına Dair Alpler Sözleşmesi (1992)

örnek olarak verilebilir.

Bu sözleşmelerin dışında amacı, Avrupa’daki parklar arasında işbirliğinin sağlanması, doğal ve kültürel peyzajın korunması, mevcut korunan alanların iyileştirilmesi ve yeni alan ilanlarında karşılıklı yardımlaşma olan “**Avrupa Milli Parklar ve Doğa Parkları Federasyonu (FNNPE)**” 1973 yılında kurulmuştur.

1949 yılında insan haklarını ve sosyal yapıyı güçlendirmek amacıyla kurulan **Avrupa Konseyi 1970 ve 1995** yıllarını “**Avrupa doğayı koruma yılı**” olarak ilan etmiştir. 1970 yılında, Konseye üye ülkeler yıl boyunca canlı doğal kaynakların korunması alanında başta nesli tehlike altında olan türlerin korunması olmak üzere, tüm türlerin ve türlerin yaşadığı alanların korunmasına öncelik vermişlerdir. 1995 yılında ise, korunan alanlar dışındaki alanların da korunması ile doğanın her yerde korunması amaçlanmıştır (ÇEVRE BAKANLIĞI, 1995).

2.4. Yakınlaşma Dönemi (1990’dan sonrası)

Doğu Bloku’nun 1990 yılında çökmesi sonucu soğuk savaş döneminin de sona ermesiyle uluslararası doğa koruma faaliyetlerinde önemli ilerlemeler ve yakınlaşmalar görülmektedir. Özellikle “Avrupa Çevre Ajansı (1990)”, “Avrupa Birliği Flora-Fauna-Habitat Direktifi (1992)”, “Avrupa Korunan Alanlar Programı-Natura 2000 (1992)”, “Çevre

Programlarını Mali Destek Aracı –Life (1993)”, gibi uluslararası çalışmalar Avrupa doğa koruma politikasının temelini oluşturmuşlardır.

Rio de Janeiro’da 1992 yılında yapılan Birleşmiş Milletler İkinci Dünya Çevre Konferansı’nda ülkeler, küresel düzeyde doğal kaynakların azalmasında, hatta tehlikeye girmesinde iklim değişikliğinin, orman tahriplerinin, çölleşmenin ve biyolojik çeşitlilik kaybının önemli rol oynadığını belirtmişlerdir. Rio Konferansı’nın, doğanın korunması yönünden en önemli katkısı Türkiye’nin de 1996 yılında imzaladığı “Uluslararası Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi”nin imzaya açılmış olmasıdır.

“**4. Milli Parklar Konferansı**”, 10-21 Şubat 1992 tarihleri arasında Venezüella’nın başkenti Karakas’ta gerçekleştirilmiştir. 140 ülkeden yaklaşık 1 700 delegenin katıldığı toplantıda aşağıdaki ana konular üzerinde 50 çalışma grubu faaliyet göstermiştir (SAVAŞ, 1992):

- Politik yaklaşımlar,
- Korunan alanlarda sorunlar ve çözüm önerileri,
- Karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi,
- Global olarak korunan alanlara genel bakış,
- Korunan alanların toplumun ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağı,
- Değişen dünyada korunan alanlar,
- Korunan alanlar ve bölgesel planlama ve
- Korunan alanlar yönetiminin güçlendirilmesi.

Toplantının sonunda her çalışma grubunun hazırladığı raporlardan elde edilen bilgilerle “**Karakas Deklarasyonu**” yayınlanmıştır ve ülkelerin korunan alan miktarlarını artırmaları ve yüzölçümlerinin %10’una çıkarmaları istenmiştir.

2002 yılında yapılması gereken “**5. Dünya Milli Parklar Konferansı**” aynı yıl Güney Afrika’nın Johannesburg kentinde yapılan Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi (Rio+10) nedeniyle 2003 yılına ertelenmiştir. Böylece 5. Dünya Milli Parklar Konferansı 8-17 Eylül 2003 tarihleri arasında yine Güney Afrika’nın Durban kentinde 170 ülkeden yaklaşık 2 800 delegenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu konferansta, 1992 yılında kararlaştırılan korunan alanların oranının dünya karasal alanların %10’una çıkarılmasının fazlasıyla gerçekleştiği

(%12,7) belirlenmiş, ancak çoğunluğunun “kağıt üzerinde” kaldığı ve etkili bir korumanın yapılamadığı saptanmıştır. Örneğin 1962 yılında yaklaşık 1 000 olan korunan alanların sayısı (yaklaşık 2 milyon km²), Eylül 2003 itibarıyla 102 102 olarak belirlenmiş ve bu miktarın da 18,8 milyon km² olduğu saptanmıştır.

Bu dönemde, gelişmekte olan ülkelerin uluslararası sözleşmeleri kendi yasal düzenlemelerine uyarlamaları için yardım amacıyla bir mali destek aracı olan “Küresel Çevre Fonu” GEF (Global Environment Facility) oluşturulmuştur.

Ayrıca yine bu dönem sürecinde, bir çok ülkenin ikili sözleşmeleri dışında “Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi (1994)”, “Biyosfer Rezervleri Sevilla Stratejileri (1995)” gibi faaliyetler doğanın korunması yönünde atılmış önemli adımlardır.

3. TÜRKİYE’DEKİ GELİŞMELER

Zengin bir biyolojik varlığa ve kaynak çeşitliliğine sahip olan ülkemizde doğa koruma ile ilgili ilk çalışmalar 1950’li yıllara rastlamaktadır. Ülkemizin biyolojik zenginliği yanında, yasal ve örgütlenme ile ilgili gelişmeler aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır.

3.1. Biyolojik Zenginlik

Ülkemiz Avrupa, Asya ve Afrika arasında doğal bir köprü olması, jeolojik yapısının farklılığı, çeşitli iklim kuşaklarına ve ekolojik zenginliklere sahip olması nedeni ile biyolojik çeşitlilik açısından çok zengindir.

Doğal kaynakların çeşitliliği ve zenginliği, Anadolu'nun dünya üzerinde ilk yerleşim merkezlerinden biri olmasına neden olmuş ve böylece kültürel zenginliğin artmasıyla birlikte doğal kaynakların da azalma süreci başlamıştır. Tablo 2’de görüldüğü gibi, günümüzden 12 000 yıl önce Anadolu'nun orman varlığı % 72 civarındayken, bu sayı 1/3 oranında azalma ile şimdi yaklaşık % 22 dolayına inmiştir. Diğer taraftan tarım ve yerleşim alanlarındaki artış ise % 38 dolaylarında olmuştur.

Tablo: 2- Anadolu'da Mevcut Kullanımların Karşılaştırılması (%) (Özer, Tarihsiz).

Table : 2- Comparing The Ancient and Present Land Use Types in Anatolia.

	Orman	Bozkır	Alpin Kuşak	Sulak Alanlar	Tarım	Yerleşim ve Diğerleri
M.Ö.10 000	72	17	5	6	-	-
Günümüzde	22	35	4	1	31	7

Ülkemiz, yağış, ışık, sıcaklık, toprak, jeoloji gibi faktörlerin çeşitliliği nedeniyle zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Ülkemizde halen yaklaşık 9 000-9 500 bitki türü doğal olarak yetişmektedir. Bunlardan yaklaşık 3 000 tanesi endemik olup, endemizm oranı % 30-35 arasındadır. ÇOLAK'ın (2001) YALTIRIK'dan (1988) bildirdiğine göre, Anadolu'da pek çok yerde aşırı ve düzensiz yararlanmalar sonucunda doğanın dengesi bozulmuş ve biyolojik çeşitlilikte azalma olmuştur. Buna karşın Türkiye halen dünyanın sayılı ve zengin floristik merkezlerinden biri olarak bilinmektedir. 1960 yılına kadar ülkemizde doğal olarak yetişen 3 000-5 000 arasında tür bulunduğu söylenirken, son 40 yılın etüt ve araştırmalarına göre bu sayının günümüzde 10 000'in üzerinde olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye, hem genetik çeşitlilik, hem tür çeşitliliği hem de ekosistem çeşitliliği açısından yukarıda belirtildiği gibi çok zengindir. Diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında ülkemizin sahip olduğu bitkisel zenginlik daha iyi anlaşılmaktadır (Tablo 3).

Dünya'daki tarihsel gelişmelere bakıldığında bazı türlerin ortadan kaybolması normal olarak düşünülmelidir. Her zaman için bazı türler ortadan kaybolurken, bazıları da yeniden oluşmuştur. Bu bir evrim sonucudur. Böylesi durumda daima yeni oluşan türler kaybolan türlerden daha fazladır. Ancak son yüzyıllarda insan etkisinin yoğun bir şekilde devreye girmesiyle bu süreç tersine dönmüştür. İnsan faaliyetleri sonucu bazı türler yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalırken, bazılarının nesli ise tükenmiştir. Tablo 4'de nesli tehlikede olan bitkilerin ülkelere göre dağılımları görülmektedir. Buna göre Türkiye 10 ülke içerisinde 4. sırada yer almaktadır.

Tablo: 3- Türkiye'nin Çiçekli Bitki Varlığının Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması (KİZİROĞLU ve Ark., 1992, EKİM ve Ark., 2000).
Table : 3- Comparing the Flowering Plants of Turkey with Other Countries.

Ülke/Kıta	Bitki Tür Sayısı (adet)	Endemik Tür Sayısı (adet)	Endemizm Oranı (%)
İran	7 000-8 000	1 500	20
Irak	3 000	200	7-8
Suriye-Lübnan	3 000	330	11
Yunanistan	5 500	1 100	20
Bulgaristan	3 650	53	2
Avrupa (Kıta)	12 000	2 750 (2742)	23
Türkiye	10 000¹	3 000 (3072)	30-35

Tablo: 4- IUCN-Araştırmalarına Göre Bitki Türlerinin Tehlikede Olduğu 10 Ülke (ÇEPEL, 2003).

Table: 4- 10 Countries with Endangered Species (IUCN- Researches).

Ülke	Tehlike Altındaki Toplam Tür Sayısı	Tehlike Altında Bulunan Floranın Oranı (%)
ABD	4 669	29
Avustralya	2 245	14
Güney Afrika	2 215	11,5
Türkiye	1 876	22
Meksika	1 593	6
Brezilya	1 358	2,5
Panama	1 302	13
Hindistan	1 236	8
İspanya	985	19,5
Peru	906	5

3.2. Yasal ve Örgütsel Durum

Eldeki verilere göre potansiyel olarak % 70'i ormanla kaplı olması gereken Anadolu'nun günümüzdeki orman varlığı toplam alanın 1/4'üne yakındır. Böylesi bir olumsuz gelişmede Anadolu'da yaşamış bütün medeniyetlerin payı bulunmaktadır. Diğer taraftan doğanın gerçek anlamda ve belli yasal düzenlemeler çerçevesinde korunması için yapılan

¹ Bazı araştırmacılar bu sayıyı halen 9 000-9 500 olarak vermektedirler.

çalışmaların tarihi oldukça yenidir. Gerçi 19. yüzyıl içerisinde orman varlığının korunması için bazı girişimler olmuş ve yasal önlemler alınmıştır. Ancak bu önlemlerin alınmasında doğal dengeyi korumadan çok, ormanlardan daha fazla yararlanma düşüncesi ağır basmıştır.

Osmanlı döneminde ormanların yasal olarak korunmasıyla ilgili gelişme oldukça ilginçtir. Örneğin, 1858 yılında çıkarılan “**Arazi Kanunnamesi**”nde toprak mülkiyeti konusu ele alınarak, toprakla ilgili hukuksal karışıklığa son verme amaçlanmıştır. Bunun yanında Arazi Kanunnamesi’nin 104. maddesinde ormanlar, “**herkesin yararlanmasına özgü dağlar** (cibal-i mubaha)” kabul edilerek, bu şekilde ormanları kesme hiçbir denetime bağlanmadan, herkesin ortak malı sayılmıştır. Ekolojik değerlerin hızlı bir şekilde yok olduğunu gören devlet, 1870 yılında “Orman Nizamnamesi”ni çıkararak, ormanları koruma altına almaya çalışmıştır (AKINCI,1996).

Daha sonra 5 Mayıs 1937 tarihinde kabul edilen 3167 sayılı “**Kara Avcılığı Kanunu**” (1.7.2003 tarihinde yenilenmiştir) ile “Türkiye’de yabani olarak yaşayan faydalı ve zararlı hayvanların her türlü vasıta ile avlanmaları” hüküm altına almıştır.

Bugünkü anlamda koruma bölgelerinin gündeme gelmesi 1940’lı yıllara rastlamaktadır. Ülkemizde ilk kez Prof. Selahattin İnal 1948 yılında yayınladığı “Doğa Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız” adlı eserinde “**Milli Park**” deyimini kullanılmıştır. 31 Ağustos 1956 tarih ve 6831 sayılı **Orman Kanunu’nun 4. ve 25. maddeleri** ile “**Milli Park**” terimi Türk mevzuatına girmiş ve Zekai Bayer’in girişimiyle “**Milli Parklar Şubesi**” kurulmuştur (AKDOĞAN, 1996 ve AVGAN, 2003). Sonraki yıllarda 9.8.1983 tarih ve 2873 sayılı **Milli Parklar Kanunu**²’nda ve 12.12.1986 tarihli **Milli Parklar Yönetmeliği**’nde olduğu gibi, doğa koruma ile ilgili daha yeni ve daha geniş içerikli yasal düzenlemeler yürürlüğe konmuştur. Ülkemizde korunan alanlar yönünden önemli bazı yasal düzenlemeler Tablo 5, 6 ve 7’de verilmiştir.

² Milli Parklar da korunan alanların bir parçasıdır. Bu nedenle yasanın adı, bütün koruma alanlarını kapsayacak şekilde “**Korunan Alanlar Kanunu**” olarak değiştirilmeli ve içeriği de ona göre düzenlenmelidir.

Tablo: 5- Ülkemizde Korunan Alanlar Yönünden Önemli Bazı Yasalar³ ve Kanun Hükmünde Kararnameler.

Table : 5- Important Laws Details Related to Protected Areas in Our Country.

Yasal Düzenlemenin Adı	Kabul		Resmi Gazete	
	Tarihi	No	Tarihi	Sayısı
Orman Kanunu	08.02.1937	3116	18.02.1937	3537
Kara Avcılığı Kanunu	05.05.1937	3167	13.05.1937	3603
Orman Kanunu	31.08.1956	6831	08.09.1956	9402
Su Ürünleri Kanunu	22.03.1971	1380	04.04.1971	13799
Turizmi Teşvik Kanunu	12.03.1982	2634	16.03.1982	17635
Anayasa	18.10.1982	2709	20.10.1982	17844
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	21.07.1983	2863	23.07.1983	18113
Çevre Kanunu	09.08.1983	2872	11.08.1983	18132
Milli Parklar Kanunu	09.08.1983	2873	11.08.1983	18132
Orman Kanunu	23.09.1983	2896	27.09.1983	18174
Orman Genel Müd. Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun	31.10.1985	3234	08.11.1985	18922
Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin KHK	07.10.1988	88/1311	23.10.1988	19968
Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair KHK	19.10.1989	383	13.11.1989	20341
Kıyı Kanunu	04.04.1990	3621	17.04.1990	20495
Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu	23.07.1995	4122	26.07.1995	22355
Mera Kanunu	25.02.1998	4342	28.02.1998	23272
Kültür ve Turizm Bak. Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun	16.04.2003	4848	29.04.2003	25093
Çevre ve Orman Bak. Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun	01.05.2003	4856	08.05.2003	25102
Kara Avcılığı Kanunu	01.07.2003	4915	11.07.2003	25165
Orman Kanunu	05.11.2003	4999	18.11.2003	25293
Orman Kanunu	17.06.2004	5192	03.07.2004	25511

³ Bazı yasaların adları kısaltılarak alınmıştır, örneğin; “6831 Sayılı Orman Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesi Hakkında Kanun” yerine sadece “Orman Kanunu” denilmiştir. Ayrıca bir kısım yasalar da günümüzde yürürlükten kaldırılmıştır.

Tablo: 6- Ülkemizde Korunan Alanlar Yönünden Önemli Bazı Yönetmelikler.⁴

Table : 6- Important Regulations Related to Protected Areas in Our Country.

Yasal Düzenlemenin Adı	Resmi Gazete	
	Tarihi	Sayısı
Milli Parkların Ayrılma, Tesis, İdare ve İşletmelerine Ait Yönetmelik	28.07.1959	6885
Milli Parkların Ayrılma, Planlama, Uygulama ve Yönetimlerine Ait Yönetmelik	22.02.1973	14456
Av Turizmi Yönetmeliği	15.06.1973	14565
Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tesbit ve Tescili Hakkında Yönetmelik	10.08.1984	18485
Muhafaza Ormanlarının Ayrılması ve İdaresi Hakkında Yönetmelik	17.08.1984	18492
Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği	02.11.1986	19269
Gürültü Kontrol Yönetmeliği	11.12.1986	19308
Milli Parklar Yönetmeliği	12.12.1986	19309
Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tesbiti ve Tescili Hakkında Yönetmelik	10.12.1987	19660
Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği	04.09.1988	19919
Özel Çevre Koruma Bölgelerine İlişkin Esaslar	16.09.1988	19931
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Kurulları Yönetmeliği	30.01.1989	20065
Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik	03.08.1990	20594
Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği	14.03.1991	20814
Doğal Çiçek Soğanlarının Sökümü, Üretimi ve İhracatına Ait Yönetmelik	09.10.1991	21016
Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Çevre Koruma Eğitim Yönetmeliği	20.04.1992	21205
Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği	20.05.1993	21586
Zararlı Kimyasal Madde ve Üretiminin Kontrolü Yön.	11.07.1993	21634
Su Ürünleri Yönetmeliği	10.03.1995	22223
Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği	27.08.1995	22387
Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği	26.09.1995	22416
Mera Yönetmeliği	31.07.1998	23419
Ağaçlandırma Yönetmeliği	23.02.1998	23267
Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği	10.12.2001	24609
Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslar arası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik	27.12.2001	24623
Çevre Denetim Yönetmeliği	05.01.2002	24631
Hayvan Gen Kaynaklarının Korunması Yönetmeliği	21.06.2003	25145

⁴ Bu Yönetmeliklerin bir kısmı günümüzde yürürlükten kaldırılmıştır.

Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik	13.06.2003	25137
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (1993, 1997, 2002, 2003)	16.12.2003	25318
Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği	21.01.2004	25353
Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği	18.03.2004	25406
Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Turizm Merkezlerinin Belirlenmesine ve İlanına İlişkin Yön.	15.05.2004	25463
Avlakların Kuruluşu, Yönetimi ve Denetimi Esas ve Usulleri ile İlgili Yönetmelik	16.05.2004	25464
Av ve Yaban Hayvanları Üretim Yeri ve İstasyonları ile Kurtarma Merkezlerinin Kuruluşu, Yönetimi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik	30.11.2004	25656
Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile İlgili Yönetmelik	08.11.2004	25637
Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği	17.05.2005	25818

Tablo: 7- Ülkemizde Korunan Alanlar Yönünden Önemli Bazı Uluslararası Sözleşmeler.

Table : 7- Some Important International Conventions Related to Protected Areas in Our Country.

Yasal Düzenlemenin Adı	Kabul		Resmi Gazete	
	Tarihi	Sayısı	Tarihi	Sayısı
Kuşların Korunmasına Dair Uluslar arası Sözleşme (1950)	01.12.1966	797	17.12.1966	12480
Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme	07.12.1980	8/2067	12.06.1981	17368
Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Hakkında Sözleşme (Paris, 1972)	23.05.1982	8/4788	14.02.1983	17959
Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern, 1979)	09.01.1984	84/7601	20.02.1984	18318
Akdeniz'in Kara Kökenli Kirleticilere Karşı Korunması Hakkında Protokol (Atina, 1980)	18.02.1987	87/1150	18.03.1987	19404
Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol	07.10.1988	88/1311	23.10.1988	19968
Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslar arası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunmasına Dair Kanun (Ramsar Sözleşmesi)	28.12.1993	3958	30.12.1993	21804
Karadeniz'in Kirlenmeye karşı Korunması Sözleşmesi (Bükreş, 1992)	07.12.1993	3937	06.03.1994	21869
Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslar Arası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES) (Washington, 1973)	27.09.1994	4041	20.06.1996	22672
Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi	29.08.1996	4177	27.12.1996	22860

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi	--	--	27.07.2003	25181
Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi	16.10.2003	4990	18.12.2003	25320

Türkiye’de doğa koruma bilincinin gelişmesine katkısı olan “**Türkiye Tabiatını Koruma Derneği**” de doğa koruma ile ilgili tartışmaların yoğunlaştığı 1950’li yıllar içerisinde kurularak, 1.3.1995 tarihinde ilk Yönetim Kurulu Toplantısını yapmış ve halen aktif olarak çalışmalarını devam ettirmektedir.

Ülkemizdeki ilk korunan alan 1958 yılında ilan edilen "**Yozgat Çamlığı Milli Parkı**"dır. Sonraki yıllarda milli parkların uluslararası turizm yönünden önemi vurgulanarak, uluslararası düzeydeki milli park planlaması uzmanlarının Türkiye'ye gelmeleri ve bu alanların tesisleri hakkında çalışmaları istenmiştir. 1969 ve 1970’li yılların başında koruma özelliği olan bazı alanlar için Türk ve Amerikalı uzmanlarla birlikte “**Milli Park Uzun Devreli Gelişme Planları**” (UDGP) hazırlanmıştır.

Yozgat Çamlığı Milli Parkı’nın ilanından sonraki yıllarda 35 adet milli park, 35 adet doğa koruma alanı, 17 adet doğa parkı, 101 adet doğa anıtı ve 14 adet özel çevre koruma bölgesi tespit ve ilan edilmiş; böylece günümüzde toplam korunan alan sayısı 202’ye ulaşmıştır.

Yasal olarak korunan alanların yönetimi 2003 yılına kadar Orman Bakanlığı çerçevesinde olmuştur. 1976 yılında kurulan "Milli Parklar ve Avcılık Genel Müdürlüğü" 1982 yılında Orman Genel Müdürlüğü'ne bağlı "Milli Parklar Dairesi Başkanlığı"na dönüştürülmüştür. Daha sonra Milli Parklar Dairesi Başkanlığı Orman Bakanlığına bağlı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Son olarak Çevre ve Orman Bakanlıkları birleştirilerek 1.5.2003 tarih ve 4856 sayılı “**Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun**” yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle korunan alanlar bu Bakanlığa bağlı “**Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü**”ne bağlanmıştır.

Türkiye'deki mevcut korunan alanlardan "Milli Parklar", "Doğa Koruma Alanları", "Doğa Parkları" ve "Doğa Anıtları"nın her türlü tayin, tesbit, planlama, işletme, bakım ve geliştirilmesinden söz konusu genel müdürlük sorumludur.

İlki 12.6.1988 tarihinde koruma altına alınan "Özel Çevre Koruma Bölgeleri"nden ise yine 2003 yılına kadar "Çevre Bakanlığı"na bağlı "Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı" sorumlu olmuştur. 1.5.2003 tarihinde "Çevre ve Orman Bakanlığı"nın kurulmasıyla ilgili kanununun 31. maddesi gereği Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı "bakanlığın bağlı kuruluşları" olarak aynen olduğu gibi korunmuştur.

Günümüzde koruma statüleri itibariyle Türkiye'de 35 adet Milli Park, 35 adet Doğa Koruma Alanı, 17 adet Doğa Parkı ve 101 adet Doğa Anıtı ile 14 adet de Özel Çevre Koruma Bölgesi bulunmaktadır. Tablo 8 ve Tablo 9'da birbirleriyle çakışmayan bazı korunan alanların yıllara göre dağılımları ile alan büyüklükleri verilmiştir. Bütün bu statülerdeki korunan alanların toplamı 2 011 696 hektardır (Tablo 9). Bu toplam korunan alanların ülke yüzölçümü içerisinde kapladığı oran ise % 2,4685'dir. Tablo 9'da korunan alanlar içerisinde en büyük yeri 1 061 300 hektar ile Özel Çevre Koruma Bölgelerinin daha sonra da 796 866 hektar ile Milli Parkların aldığı görülmektedir.

Tablo: 8- 1958 Yılından İtibaren Türkiye'deki Bazı Korunan Alanların Sayıları.

Table : 8- Number of Some Protected Areas in Turkey Since 1958.

Yıllar	Milli Parklar	Doğa Koruma Alanları	Doğa Parkları	Doğa Anıtları	Özel Çevre Koruma Bölgeleri	TOPLAM
1958-1960	4	-	-	-	-	4
1961-1965	2	-	-	-	-	2
1966-1970	5	-	-	-	-	5
1971-1975	4	-	-	-	-	4
1976-1980	1	-	-	-	-	1
1981-1985	1	-	2	-	-	3
1986-1990	4	20	3	1	12	40
1991-1995	8	12	6	54	-	80
1996-2000	4	3	5	3	1	16
2001-2004	2	-	1	43	1	47
Toplam	35	35	17	101	14	202

Tablo: 9- Türkiye'de Bulunan Korunan Alanların, Sayıları ve Toplam Alan İçerisindeki Oranları.

Table : 9- Number of Protected Areas and Ratio to Total Lands in Turkey.

Korunan Alan	Sayısı (adet)	Büyüküğü (ha)	Toplam Alan İçerisindeki Oranı (%)	Türkiye Yüzölçümüne Oranı (%)
Milli Park	35	796 866	39,600	0,9777
Doğa Koruma Alanı	35	83 523	4,152	0,1025
Doğa Parkı	17	69 504	3,455	0,0848
Doğa Anıtı	101	503	0,025	0,0006
Özel Çevre Koruma Bölgesi	14	1 061 300	52,766	1,3028
TOPLAM	202	2 011 696	100,000	2,4685

Yukarıda sözü edilen beş korunan alan statüsünden başka Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde rekreasyon amaçlı 414 "**Orman İçi Dinlenme Yerleri**", türlerin korunması ve çoğaltılması amacıyla 109 adet "**Yaban Hayatı Koruma Sahası**", 172 adet "**Yaban Hayatı Geliştirme Sahası**" ve 226 "**Balık Üretim Tesisleri**" bulunmaktadır (ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI, 2003, 2004). Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkisinde de 831 adet "**Doğal Sit**" vardır.

Koruma ve üretim alanlarının dışında UNESCO'nun doğa koruma alanları ile ilgili ve ülkemizde de bu yönde çalışmalar yapıldığı "**Biyogenetik Rezervler**" ve "**Biyosfer Rezervleri**" gibi iki koruma tipi daha vardır. Bazı kaynaklarda ülkemizde bu statülerde korunan alanlar olduğu yazılı olsa da, Türkiye'deki yasal düzenlemelerde henüz hem "**Biyosfer Rezervleri**" hem de "**Biyogenetik Rezervler**" ile ilgili herhangi bir hüküm olmadığından, ülkemizde böyle alanların yasal olarak tescil ve ilan edildiğini söylemek doğru değildir.

4. SONUÇ

Günümüzdeki anlamda doğa koruma bilincinin Dünya genelinde 1960'lı yıllarda yayılmaya başlamasından sonra, ülkemizde de sistemli olarak doğa korumaya yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ülkemizde Milli Parklar Yasası'nın yürürlüğe girdiği tarihe kadar doğa korumayla ilgili gerçekleştirilen yasal çalışmalar çok etkin değildir. Bu nedenle ülkemizde doğa koruma konusunda ayrıntılı hükümlerin getirildiği ilk

yasal düzenlemenin 1983 yılında çıkarılan Milli Parklar Kanunu olduğu söylenebilir.

Türkiye genelinde ekolojik faktörlerin değişkenliği, aynı anda değişik iklim tiplerinin hüküm sürmesi, Dünya'daki bitki gen merkezlerinden üçünün Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan (Euro-Siberian, Mediterranean ve Irano-Turanian) ülkemizden geçmesi ve palearktık biyocoğrafya bölgesi içerisinde biyom tiplerinin zenginliği, başta bitki varlığı olmak üzere diğer ekolojik faktörlere bağlı olarak bütün hayvan türlerinin de zenginliği ve aynı zamanda gerek flora ve gerekse fauna elemanlarının değişik faktörlerin baskısı altında olması, ülkemizin doğa koruma çalışmalarına daha fazla önem vermesini gerektirmektedir.

Tarihi, kültürel ve ekolojik yönden çok zengin olan ülkemizde sayı ve büyüklük bakımından koruma alanlarının yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. 1980'li yıllara kadar sadece 15 milli park ilan edilmiştir. Ancak son yıllarda yeni alanların ilanı ile elde edilen gelişmeler, bu konudaki yeni alanların ilan edilmesindeki hedeflere ışık tutmaktadır. Ülkemizde en çok tanınan 5 koruma statüsündeki 202 korunan alandan 142 tanesinin son 10 yıl içerisinde ilan edilmesi bunun bir kanıtıdır.

Diğer taraftan, korunan alanların sorunlarının bu konudaki eğitim yetersizliğinden, kurumsal yapıdaki dağınıklıktan, denetimlerdeki eksikliklerden, yasal boşluklardan, veri toplamadaki zorluklardan ve özellikle de yanlış alan kullanımlarından kaynaklandığı bilinmektedir.

Sadece korunan alanların ilanı ile doğanın korunması olası değildir. Korunan alanlarla ilgili yapılan çalışmalar ve alınan kararlar “kağıt üzerinde” bırakılmamalı, korumada halkın katılımı sağlanarak, bu alanlarda etkin uygulamalı koruma çalışmaları yapılmalı, yukarıda sıralanan sorunlar ivedilikle çözümlenmelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKDOĞAN, G., 1996:** Milli Parklar ve Memleketimizde Bu Konudaki Gelişmeler. Ankara Üniversitesi Ziraat Yıllığı, Yıl 16, Ayrınbasım, Ankara.
- AKINCI, M., 1996:** Türk Çevre Hukuku. Kocaeli Kitap Kulübü Yayınları, ISBN: 975-94842-0-x, İzmit.
- ALTAN, T., 1971:** Untersuchungen zur derzeitigen Situation und Entwicklung Türkischer Nationalparke. Dissertation an der Fakultät für Gartenbau und Landeskultur der Technischen Universität Hannover.
- ANT, H., STIPPROWEIT, A., 1985:** Natur-und Umweltschutz- ein uraltes Problem. LÖFL-Mitteilungen, 10, Heft 3, 24-26, Landwirtschaftsverlag GmbH, Münster- Hiltrup.
- AVGAN, B., 2003:** Yol Gösterenler. İlk Milli Parkçılar.Yeşil Atlas, Sayı 6, Kasım 2003,60-63, Doğan Ofset, İstanbul.
- BİBELRIETHER, H., STRUNZ, H., 1980:** Nationalparkführer Bayerischer Wald. BLV Verlagsgesellschaft, München.
- ÇEPEL, N., 2003:** Ekolojik Sorunlar ve Çözümleri. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 180. Ankara.
- ÇEVRE BAKANLIĞI, 1995:** Avrupa Konseyi 1995 Doğayı Koruma Yılı.
- ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI, 2003:** 2003-2004 Av Dönemi Merkez Av Komisyonu Kararı. 17 Haziran 2003 Tarih ve 25141 Sayılı Resmi Gazete.
- ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI, 2004:** Türkiye Çevre Atlası. Ankara.
- ÇOLAK, A.H., 2001:** Ormanda Doğa Koruma (Kavramlar-Prensipiler-Stratejiler-Önlemler). Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını, ISBN: 975-8273-33-7, 354 s., Ankara.
- EARTH TRENDS, 2004:** The Environmental Information Portal, earthtrends.wri.org/searchable_db/index.cfm?theme=7&variable_ID=828&action=select_countries.
- EKİM, T., KOYUNCU M., VURAL, M., DUMAN, H., AYTAÇ, Z., ADIGÜZEL, N., 2000:** Türkiye'nin Bitkileri Kırmızı Kitabı. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği ve Van 100. Yıl Üniversitesi Ortak Yayını, ISBN 975- 93611-0-8, Ankara.
- GÜLEZ, S., 1989:** Park Bahçe ve Peyzaj Mimarisi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Ders Tezsizleri Serisi 29. Trabzon.
- HENKE, H., 1990:** Grundzüge der geschichtlichen Entwicklung der Internationalen Naturschutzes. Natur und Landschaft. 65 Jg. Heft 3, 106-112, Verlag W.Kohlhammer GmbH, Köln.
- KIZIROĞLU, İ., EKİM, T., ÖZGÜL, C., 1992:** Türkiye'nin Biyolojik Zenginlikleri ve Tehdit Altındaki Canlı Türleri. Tabiat ve İnsan, Yıl:26, Sayı: 2, 5-13, Ankara.
- KNAPP, H.D., 2000:** Geschichte des Naturschutzes. In. Naturschutz in Entwicklungsländern. GTZ/BfN, 27-38, Max Kasperek Verlag.
- NAGEL, P., 2003:** Die Schutzgebietskategorien. Tiergeographie und Naturschutz, WS 02/03, <http://www.nlu.unibas.ch/PDF/IUCN.pdf>.
- ORTAÇEŞME, V., KARAGÜZEL, O., ATİK, M., 1998:** Dünya'da ve Türkiye'de Doğa Koruma Alanları ve Politikalarının Gelişimi. Cumhuriyetimizin 75. Yılında Ormancılığınız Kongresi, 21-23 Ekim 1998, İstanbul Orman Fakültesi, İstanbul.
- ÖZER, Ö., (Tarihsiz):** Çevre Sorunlarına Giriş. Alaş Basım, Ankara.
- SAVAŞ, N., 1992:** "IV. Uluslararası Milli Parklar ve Korunan Alanlar Kongresi" İzlenimleri. Tabiat ve İnsan, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Yayın Organı, Yıl 26, Sayı 2, 25-26, Ankara.
- YÜCEL, M., 2005:** Doğa Koruma. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın no: 265, Ders Kitapları Yayın No: A-85, Adana, 430 s.

YAZIM KURALLARI

DOA (Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü) Dergisi, Ormancılıkla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili, Enstitü elemanları ile Enstitü dışındaki araştırmacı ve uygulayıcıların hazırladığı, daha önce başka bir yerde yayımlanmamış, çeşitli araştırma sonuçları, çeviri ve derleme makalelerin yer aldığı, yılda bir defa yayımlanan ve aşağıdaki yazım kurallarının uygulandığı bir yayındır.

-Yazılar bilgisayar ile Winword'de Times New Roman karakterinde, 12 punto, tek aralık ile yazılmış ve normal Word Document olarak saklanmış, bütün tablo ve şekiller metin içine yerleştirilmiş olmalı, kaynaklar ve şekiller dahil 30 sayfayı geçmemelidir. Sayfa yapısı ise üst 5.4 cm, alt 5.3 cm, sol 4.3 cm, sağ 4.2 cm olmalıdır. Yazılar disket veya CD ve bir nüsha çıktı ile gönderilmelidir.

-Dergide yayımlanması istenilen yazı orijinal bir araştırmanın sonucu ise dispozisyon şu şekilde olmalıdır: Özet ve Anahtar Kelimeler (Türkçe ve Yabancı dilde), Giriş, Materyal ve Metod, Bulgular ve Tartışma, Sonuç ve Öneriler, Yararlanılan Kaynaklar, Ekler (Tablo, Harita, Şekil vb.)

-Derleme ve makalelerde Özet ve Anahtar Kelimeler (Türkçe ve Yabancı dilde) bulunmalı, bunun haricinde belli bir dispozisyona uyma zorunluluğu yoktur.

-Dergiye gönderilen çevirilerde, çevirisi yapılan eserin aslının fotokopileri yazı ekinde gönderilmelidir.

-Kapak sayfasında eserin başlığı büyük harflerle, sayfaya ortalı, arial karakterde, bold, 14 punto olarak yazılmalı, başlık metne uygun, kısa, açık ve anlaşılır olmalıdır. Başlık yabancı dille de yazılmalıdır (12 punto, arial, açık). Başlığın altına yazar ya da yazarların adı ve soyadı (12 punto, arial, bold), adresleri (9 punto, arial, açık) yazılmalıdır.

-Türkçe ve Yabancı dildeki Özet bölümleri en fazla 250'şer kelimeden oluşur.

-Araştırma, bir tez özeti veya bir kurum tarafından desteklenmiş ise Türkçe ve Yabancı dildeki Özet bölümlerinde bu durum not olarak belirtilmelidir.

-Ana bölüm başlıkları büyük harflerle 12 punto, arial, bold karakterde yazılmalı ve numaralandırılmalıdır (**1. GİRİŞ, 2. METOD** vb.).

-Metin içerisinde önemli görülen kısımlar koyu ya da farklı karakterde yazılmalıdır.

-Yayınlarda metrik ölçü sistemi esastır.

-Kaynakçaların metin içerisinde verilmesi: **a)** Cümle başında kaynakça verilmekte ise, yazarın soyadı büyük harflerle yazılıp parantez içinde o kaynakçanın yayın tarihi verilir. **b)** Cümle sonunda kaynakça verilmekte ise, parantez açılır ve yazarın soyadı yazılır, virgülden sonra kaynakçanın yayın tarihi eklenir. Parantez kapandıktan sonra nokta konur. **c)** İki yazarlı kaynakça belirtilirken iki yazarın soyadları arasına "ve" bağlacı konulur. İkiyazarlı kaynakçanın yazım durumunda ise ilk yazar soyadından sonra "ve ark." kısaltması kullanılır.

-Kaynakçaların Yararlanılan Kaynaklar bölümünde verilşi: **a)** Kullanılan bütün kaynaklar için yazarların soyadları dikkate alınarak, alfabetik sıralama yapılır. **b)** Yazarı açık olarak belirtilmeyen eserler için “Anonim” kelimesi kullanılır. **c)** Kaynak belirtirken büyük harflerle yazarın soyadı, virgül, adının baş harfleri, nokta ve virgülden sonra yayın tarihi yazılır.

Kaynak olarak verilen bilimsel makale ise yazar adı/adları ve yayın tarihinden sonra makalenin tam başlığı, makalenin yer aldığı derginin adı, derginin cilt numarası, derginin sayısı, makalenin başlangıç ve bitiş sayfaları yazılmalıdır.

Örnek: **ÖZKURT, N., 1995:** Okaliptüs’lerde Fenolojik Gözlemler. DOA Dergisi, No: 1, Sayfa: 46-63.

Kullanılan kaynak bir kitap veya benzeri bir yayın (rapor, tez, bülten vb.) olması durumunda ise yazar adı/adları ve yayın tarihinden sonra eserin adı, varsa cilt numarası, baskı sayısı, varsa yayın numarası, toplam sayfa sayısı, basımevi ve basıldığı şehir şeklinde bir sıralama yapılmalıdır.

Örnek: **TÜFEKÇİ, S., 1999:** Okaliptüs Fidanı Yetiştiriciliğinde Farklı Yetiştirme Ortamı ve Gübre Dozu Uygulamalarının Fidan Gelişimine Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 78 sayfa, Adana.

Bir kitap değişik kişiler tarafından yazılan bölümlerden meydana gelmiş ise ve editörü varsa, kaynakça olarak kullanılan bölümün yazar adı veya adları ve kitabın yayın tarihinden sonra bölümün başlığı, kitabın başlığı, büyük harflerle editörün adının baş harfi ve soyadı, kitabın baskı sayısı, bölümün yer aldığı sayfa numaraları, basımevi ve basım yeri yazılmalıdır.

Örnek: **GÜRSES, M.K., GÜLBABA, A.G. ve ÖZKURT, A., 1996:** Çukurova Bölgesinde Tuzlu Toprakların Değerlendirilmesinde Okaliptüs (Eucalyptus) Türlerinin Kullanımı. Mersin Üniversitesi-Mühendislik Fakültesi, Tarım-Çevre İlişkileri Sempozyumu (13-15 Mayıs 1996) Bildiri Kitabı, Editörler: Y. Zeren ve S. Karbeyaz, Sayfa: 194-203, Selim Ofset Matbaacılık, Mersin.

d) Aynı yazarların aynı yılda yayınlanmış birden fazla eserinden yararlanılmış ise, bu eserler yayın yılının sonuna “a”, “b”,... harfleri konularak ayırt edilmelidir.

-Eserde kullanılan çizelge, şekil, harita, resim, grafik ve tablolar da isimlendirilip ardışık olarak numaralandırılmalı ve başlıkları yazılmalıdır. Çizelge, şekil, harita, resim ve grafik başlıkları altta ve tablo başlıkları ise üstte olmak üzere sayfayı ortalamış olarak yer almalıdır. Başlıklar/alt başlıklar Türkçe (10 punto, arial, bold) ve yabancı dilde (10 punto, arial, açık) yazılmalıdır. 12X18 cm’den büyük şekil,tablo vb. kabul edilmez.

-Noktalama ve yazım için Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu ve Türkçe Sözlüğüne uyulur.

-Yayımlanan yazı ve çevirilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.